

Raport o działalności

Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych

przy Rzeczniku Praw Obywatelskich w roku 2016

I. Barbara Szatur-Jaworska – współprzewodnicząca Komisji Ekspertów, Instytut Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego

W każdym społeczeństwie – także w polskim – osoby starsze należą do zbiorowości „wrażliwych”, czyli odznaczających się relatywnie mniejszą odpornością na niesprzyjające warunki życia, narażonych na ograniczenie ich praw, mających trudności z osiągnięciem pełnej podmiotowości w życiu publicznym. Są przy tym zbiorowością bardzo mocno wewnątrznie zróżnicowaną, co powoduje, że ochrona ich społecznej pozycji wymaga zastosowania bardzo różnych instrumentów.

Co do zasady, osoby starsze są podmiotami wszystkich praw obywatelskich. Sposób realizacji tych praw może być jednak odmienny niż w przypadku innych osób dorosłych. W miarę bowiem starzenia się zmieniają się potrzeby człowieka (ich natężenie i hierarchia), inne – niż we wcześniejszych fazach życia – są środki ich zaspokojenia. A to oznacza, że ochrona praw starszego pokolenia wymaga odrębnego namysłu i specyficznych rozwiązań – zarówno prawnych, jak faktycznych.

Komisja ds. Osób Starszych kategorię praw osób starszych postrzega szeroko – jako gwarancje zawarte w Konstytucji RP i normy zapisane w międzynarodowych aktach prawnych oraz jako zasady życia społecznego i funkcjonowania społecznych instytucji, które mają znaczenia dla jakości życia obywateli w starszym wieku. Dla członków Komisji ważne jest zarówno monitorowanie przestrzegania tych praw i zasad, jak i ocena społecznego i organizacyjnego kontekstu, w jakim są lub powinny być realizowane.

Komisja, jako gremium ekspercko-doradcze przy Rzeczniku Praw Obywatelskich, ma w zakresie swoich celów działania w szczególności:

- **Opiniowanie spraw zgłaszanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich w związku z monitorowaniem przez ten urząd stanu przestrzegania praw obywatelskich;**
- **Diagnozowanie problemów, które skutkują lub mogą skutkować ograniczeniem praw osób starszych;**
- **Inicjowanie lub włączanie się do publicznych debat dotyczących ważnych**

potrzeb i praw starszego pokolenia;

- **Stymulowanie przepływu wiedzy na temat wartościowych, modelowych rozwiązań organizacyjnych i prawnych sprzyjających ochronie praw osób starszych;**
- **Ocenie zmian prawnych i instytucjonalnych z punktu widzenia ich wpływu na sytuację osób starszych w Polsce.**

Realizacja tych celów znalazła wyraz w różnych działaniach i inicjatywach Komisji w 2016 roku.

Problemami, na jakich skupiły się prace Komisji były:

- **Konieczność stworzenia w naszym kraju warunków godnego i – na ile to możliwe ze względu na stan zdrowia seniorów i ich sytuację osobistą – samodzielnego starzenia się w dotychczasowym środowisku zamieszkania. Od wielu lat w krajach rozwiniętych, charakteryzujących się wysokim odsetkiem osób starszych standardem jest rozwijanie systemu wsparcia środowiskowego osób starszych. Musi ono dotyczyć osób o różnym stopniu samodzielności, obejmować ich różnorodne potrzeby i uwzględniać zmienność sytuacji życiowej w fazie starości. Wsparcie dotyczyć musi zarówno seniorów, jak i ich nieformalnych opiekunów. Budowanie go wymaga zatem respektowania potrzeb i praw osób w różnym wieku.**
- **Potrzeba bardziej skutecznego wykorzystania kapitału doświadczeń różnych instytucji i organizacji w działaniach na rzecz poprawy jakości życia osób starszych. Taki kapitał jest gromadzony w różnych miejscach w kraju, ale często jest to dorobek nieznany na szerszą skalę.**
- **Potrzeba rozwijania praw osób starszych i upowszechniania wiedzy o nich.**
- **Konieczność poprawy jakości usług opiekuńczych i ochrony niesamodzielných osób starszych przed nadużyciami.**
- **Konieczność podnoszenia jakości funkcjonowania systemu ochrony zdrowia w dziedzinach szczególnie ważnych dla poprawy sytuacji zdrowotnej osób starszych.**

II. Barbara Imińczuk – współprzewodnicząca Komisji Ekspertów, dyrektorka Zespołu Centrum Projektów Społecznych

Rok 2016 to kolejny rok aktywności Komisji, która swoją działalność rozpoczęła za kadencji dr Janusza Kochanowskiego, rozwinęła ją za kadencji prof. Ireny Lipowicz i kontynuuje za kadencji dr Adama Bodnara. Dzięki niewielkim zmianom składu, a przede wszystkim nieprzerwanemu kierowaniu pracami Komisji przez prof. Barbarę Szatur-Jaworską, w kolejnych latach rozwijane są i podejmowane działania, które wynikają z prac lat poprzednich. Celem Komisji są takie aktywności, których rezultaty mogą służyć prowadzeniu długofalowej polityki w starzejącym się społeczeństwie, zarówno na poziomie krajowym, regionalnym jak i lokalnym. Po przygotowaniu diagnozy sytuacji osób starszych w Polsce opracowano Strategie działania w starzejącym się społeczeństwie. Tezy i rekomendacje (2013 rok). Strategie mogły zostać wykorzystane przez twórców krajowej polityki społecznej. Ale pisane były przede wszystkim z myślą o regionalnych i lokalnych samorządach – tam bowiem Komisja dostrzegła żywe zainteresowanie problemami i chęć działania. Strategie miały zatem być jak najbardziej pomocnym narzędziem do zastosowania przez twórców i realizatorów lokalnej polityki. Dlatego przedstawiono w nich nie tylko zasady tworzenia polityki senioralnej. Omówiono również cele, instrumenty, rekomendacje i przykłady rozwiązań wartych upowszechnienia w 14 wybranych obszarach. W trakcie dyskusji z lokalnymi partnerami nad tym opracowaniem okazało się, że jest potrzebne narzędzie o znacznie większym poziomie szczegółowości. Dlatego też w kolejnych latach Komisja podjęła pracę nad przygotowaniem propozycji modelu wsparcia osób starszych w środowisku lokalnym. Celem miało być opracowanie takiej siatki potrzeb osób starszych i działań na ich rzecz, które mogą być użyte przez każdą gminę, ale też organizację społeczną w procesie deinstytucjonalizacji usług dla osób starszych i ich rodzin. Publikacja System wsparcia osób starszych w środowisku zamieszkania. Przegląd sytuacji. Propozycja modelu ukazała się drukiem w 2016 roku. Ale prace zespołu ekspertów i całej Komisji toczyły się już w roku poprzednim. Pracom nad modelem towarzyszyło przygotowanie metodologii, a następnie przeprowadzenie badań dotyczących dostępności wsparcia środowiskowego dla osób starszych w gminach województwa dolnośląskiego. Przeprowadzenie badań i przygotowanie raportu koordynowane były przez Zespół Równego Traktowania w BRPO, a eksperci Komisji pracujący nad modelem wnieśli istotny wkład w koncepcje badania. Wyniki badania zostały opublikowane w raporcie z serii „Zasada równego traktowania. Prawo i Praktyka”, w której publikowane są raporty z badań antydyskryminacyjnych Rzecznika Praw Obywatelskich, łączących analizę prawną i socjologiczną zjawiska dyskryminacji.

W roku 2016 rozpoczęliśmy konsultowanie modelu z osobami starszymi, ich rodzinami, organizacjami społecznymi, instytucjami działającymi na rzecz osób starszych oraz samorządami gmin i powiatów. Wnioski ze spotkań mają wpływ na planowanie działań w kolejnym roku.

Poprzez omówienie cyklu prac Komisji, pragnę zwrócić uwagę z jednej strony na ciągłość prac, w której kolejne podejmowane zadania wynikają z poprzednich oraz ich oceny. Z drugiej strony na praktyczny charakter rezultatów podejmowanych aktywności.

Z trzeciej na powiązanie działalności Komisji z innymi aktywnościami Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, szczególnie Zespołu ds. Równego Traktowania.

Jest to możliwe dzięki pracy całego zespołu Komisji, w którym łączą się kompetencje naukowe z doświadczeniem praktycznym.

III. Działania Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych

W 2016 r. odbyły się 3 posiedzenia Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych:

- ✓ 14 marca
- ✓ 17 października
- ✓ 28 listopada

Poza tym odbywały się spotkania grup roboczych z udziałem członków Komisji i zaproszonych ekspertów.

Działania Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych w 2016 r. skupiały się wokół następujących tematów:

1. „System wsparcia osób starszych w środowisku zamieszkania”

W 2014 r. w ramach Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych została powołana grupa robocza ds. wsparcia środowiskowego. Jej zadaniem było przygotowanie przedsięwzięcia, które może służyć wzmocnieniu nurtu deinstytucjonalizacji w obszarze wsparcia osób starszych w Polsce. Efektem pracy grupy jest wydana i upowszechniana od jesieni 2016 roku praca zbiorowa „System wsparcia osób starszych w środowisku zamieszkania. Przegląd sytuacji, propozycja modelu”¹ pod redakcją prof. Barbary Szatur-Jaworskiej i prof. Piotra Błędowskiego. Eksperti prezentują model wsparcia osób starszych, który może działać w środowisku lokalnym. Model uwzględnia 7 obszarów istotnych z punktu widzenia potrzeb osób starszych: bezpieczeństwo ekonomiczne, zdrowie, opiekę, bezpieczeństwo w środowisku zamieszkania, czas wolny, edukację i mieszkalnictwo. Obszary zostały podzielone na dziedziny, którym przyporządkowano propozycje działań i instytucji odpowiedzialnych za ich realizację oraz wskazano kadry, jakie powinny być zaangażowane w realizację. W publikacji znajduje się opis obecnego systemu wsparcia społecznego osób starszych w Polsce oraz opis systemów wsparcia funkcjonujących w Niemczech, Francji, Czechach, Szwecji i we Włoszech.

Publikacja kierowana jest przede wszystkim do samorządów lokalnych, które mogą wykorzystywać model jako narzędzie audytu, diagnozy, planowania strategicznego. Może być również przydatna dla wszystkich, zainteresowanych tematem zarówno osób indywidualnych, naukowców, organizacji społecznych, gminnych rad seniorów, jak i instytucji centralnych.

---

¹ <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/System%20wsparcia%20os%C3%B3b%20starszych.pdf>

W 2016 roku przeprowadzono pierwsze konsultacje społeczne modelu. Zainteresowanie i pozytywna ocena uczestników spotkań wpłynęła na zaproszenie do współpracy z Komisją organizacji, które specjalizują się we wdrażaniu zmian na poziomie lokalnym. Dalsze prace nad narzędziami upowszechniania modelu będą prowadzone w grupie zadaniowej, powołanej na posiedzeniu Komisji w dniu 28 listopada 2016 r. Jej pracami ma kierować pani Beata Tokarz-Kamińska.

W trakcie prac nad modelem wsparcia środowiskowego w Polsce na zlecenie BRPO firma PBS sp. z o.o. przeprowadziła badania empiryczne dot. zasad i zakresu wsparcia środowiskowego dla osób starszych w Polsce, którego celem było określenie istniejącego środowiskowego wsparcia niesamodzielnych osób starszych, ustalenie, jaki zakres środowiskowego wsparcia decydenci gmin uważają za najbardziej pożądany, czy liderzy lokalni i decydenci projektują i oceniają środowiskowe wsparcie osób niesamodzielnych osób starszych uwzględniając zasady zebrane przez RPO. Koncepcję merytoryczną i metodologiczną badań opracował zespół w składzie: Piotr Błędowski, Barbara Szatur-Jaworska, Zofia Szweda-Lewandowska, Maria Zralek. Raport z tych badań został opublikowany w książce „Dostępność wsparcia środowiskowego dla osób starszych w perspektywie przedstawicieli gmin województwa dolnośląskiego” (Biuletyn RPO 2016, nr 8)².

2. II edycja Konkursu „Złota Księga Dobrych Praktyk na Rzecz Społecznego Uczestnictwa Osób Starszych

Konkurs kierowany jest do organizacji społecznych, nieformalnych grup, pracodawców, samorządów terytorialnych oraz wszystkich instytucji realizujących programy na rzecz osób starszych. Celem inicjatywy jest promowanie wartych upowszechnienia, wartościowych inicjatyw podejmowanych na rzecz osób starszych i z osobami starszymi. Szczególnie zależy nam na dostrzeżeniu i rozpropagowaniu działań, które służą budowaniu społeczeństwa spójnego, przyjaznego wszystkim grupom wiekowym.

Formą wyróżnienia jest umieszczenie opisu dobrej praktyki w „Złotej Księdze”, której Patronem jest Rzecznik Praw Obywatelskich oraz możliwość upowszechnienia tą drogą własnych osiągnięć.

Do konkursu II edycji Złotej Księgi Dobrych Praktyk na rzecz Społecznego Uczestnictwa Osób Starszych wpłynęło 40 projektów, spośród których eksperci

---

<https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Dost%C4%99pno%C5%9B%C4%87%20wsparcia%20%C5%9Brodowiskowego%20dla%20os%C3%B3b%20starszych%20w%20perspektywie%20przedstawicieli%20gmin%20wojew%C3%B3dztwa%20dolno%C5%9B%C4%85skiego.pdf>

wyłonili 11 laureatów. Wydanie II edycji publikacji *Złota Księga Dobrych Praktyk na rzecz Społecznego Uczestnictwa Osób Starszych* zaplanowane było w I kwartale 2017 r. Pracami grupy roboczej zaangażowanej w przygotowanie koncepcji konkursu i w ocenę otrzymanych wniosków kierowała prof. Barbara Rysz-Kowalczyk.

W 2017 r. zostanie ogłoszona III edycja konkursu.

3. Opracowanie uwag do Raportu KMPT dot. problemów w domach pomocy społecznej.

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur na posiedzeniu Komisji w dniu 14 marca 2016 r. przedstawili problemy dostrzeżone podczas przeprowadzanych kontroli w domach pomocy społecznej. Problemy dotyczyły 5 obszarów: 1. Ograniczanie możliwości swobodnych wyjść poza teren domu pomocy społecznej; 2. Zamykanie oddziałów/części domów; 3. Opieka psychologiczna; 4. Opieka psychiatryczna; 5. Rozgraniczenie środków przymusu bezpośredniego i czynności opiekuńczych, podawanie leków podstępem. Do zasygnalizowanych kwestii uwagi wnieśli prof. Barbara Bień i dr Jarosław Derejczyk. Zostały one uwzględnione w sporządzanym przez Zespół Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur raporcie z kontroli domów pomocy społecznej.

4. Seminarium nt. Kondycji Geriatrii w Polsce

13 września 2016 r. w siedzibie Biura Rzecznika Praw Obywatelskich odbyło się Seminarium nt. Kondycji Geriatrii w Polsce³ współorganizowane przez Komisję Ekspertów ds. Osób Starszych i BRPO. Do udziału w spotkaniu zostali zaproszeni: dr Adam Bodnar, Rzecznik Praw Obywatelskich, prof. Barbara Bień, ordynator Kliniki Geriatrii w Białymstoku, prof. Tadeusz Parnowski, kierownik II Kliniki Psychiatrycznej w Instytucie Psychiatrii i Neurologii w Warszawie, dr Jarosław Derejczyk, dyrektor Szpitala Geriatrycznego im. Jana Pawła II w Katowicach, dr Maria Smereczyńska, Najwyższa Izba Kontroli oraz Maciej Karaszewski z Departamentu Świadczeń Opieki Zdrowotnej Centrali Narodowego Funduszu Zdrowia. W wydarzeniu wzięli udział przedstawiciele parlamentu, świata nauki, medycyny, samorządów wojewódzkich oraz organizacji pozarządowych działających na rzecz osób starszych. Prelegenci zwrócili uwagę m.in. na brak opieki psychogeriatrycznej, niedofinansowanie opieki geriatrycznej, w dalszym ciągu jest zbyt mało lekarzy geriatrów, potrzebę skoordynowania opieki lekarskiej, społecznej i rodzinnej nad osobami starszymi, a także potrzebę zmiany systemu kształcenia kadry lekarskiej, pielęgniarskiej i opiekunów osób starszych.

---

³ <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/seminarium-nt-kondycji-geriatrii-w-polsce>

Stan opieki geriatrycznej w Polsce pozostaje w ścisłym kręgu zainteresowania Komisji i będzie w dalszym ciągu monitorowany.

5. Konwencja o prawach osób starszych

Komisja pracuje nad skutecznymi sposobami rozpropagowania wiedzy o planowanych pracach nad Konwencją ONZ o prawach osób starszych, wskazując na potrzebę przyjęcia międzynarodowego dokumentu, zbierającego istotne prawa przysługujące osobom starszym i wprowadzającego mechanizmy umożliwiające ich stosowanie w praktyce. Istotne jest wdrażanie pakietu praw seniorów w oparciu o prawa człowieka (w odróżnieniu od podejścia opartego o prawa socjalne). Prace Komisji mają na celu wypracowanie opinii do dyskusji w środowiskach senioralnych w Polsce oraz oddziaływanie na stanowisko rządu w sprawie przyjęcia Konwencji. Komisja Ekspertów ds. Osób Starszych przyłączyła się także do akcji „Za starość naszą i waszą! Rozmawiajmy o Konwencji o prawach osób starszych”, skupiającej organizacje pozarządowe, uniwersytety trzeciego wieku, instytucje publiczne oraz osoby prywatne zainteresowane debatą o Konwencji.

6. Udział członków Komisji w pracach Międzynarodowej Sieci Badawczej COST Action on Ageism.

Międzynarodowa Sieć Badawcza COST Action on Ageism to platforma współpracy, wymiany pomysłów, doświadczeń europejskich naukowców zajmujących się tematyką dotyczącą osób starszych i starzejącego się społeczeństwa. Prace prowadzone są w 5 tematycznych grupach roboczych dotyczących: systemu ochrony zdrowia; ochrony prawnej w pracach, której uczestniczy prof. Barbara Mikołajczyk; rynku pracy, której przewodniczącą jest dr hab. Jolanta Perek-Białas; ageizmu w mediach; samowykluczenia osób starszych i walki ze stereotypami.

1. Badanie "Dostępność wsparcia środowiskowego dla osób starszych w perspektywie przedstawicieli gmin województwa dolnośląskiego – najważniejsze dane i wnioski z raportu RPO (2016 r.)

Rzecznik Praw Obywatelskich, pełniący funkcję niezależnego organu ds. równego traktowania, stoi również na straży przestrzegania praw człowieka osób starszych. Z tego względu zlecił badanie społeczne⁴, w którym zapytano decydentów gminnych i przedstawicieli OPS w woj. dolnośląskim o to, jak rozumieją i wdrażają w praktyce następujące zasady odnoszące się do praw osób starszych.

1. **Zapewnienie** osobom starszym o ograniczonej samodzielności i niezależności **prawa do decydowania o własnym życiu.**
2. **Stworzenie warunków do aktywności** – na miarę zróżnicowanych możliwości osób starszych.
3. **Budowanie systemu wsparcia uwzględniającego różny poziom niesamodzielności osób starszych** oraz zmienność poziomu niesamodzielności poszczególnych osób – jej narastanie w miarę starzenia się.
4. **Konsultowanie z osobami starszymi rozwiązań w zakresie wsparcia środowiskowego.**
5. **Wielosektorowość**, polegająca na zaangażowaniu sektora publicznego, rynkowego, obywatelskiego i nieformalnego.
6. Włączanie przedsięwzięć składających się na środowiskowe wsparcie seniorów do wszystkich działań podejmowanych na poziomie lokalnym (*mainstreaming ageing*).
7. **Ocenianie działań** – na etapie ich projektowania i realizacji – **z perspektywy zagrożenia występowania praktyk dyskryminujących.**
8. **Subsydiarność** przejawiająca się we wspieraniu podstawowych wspólnot (głównie rodziny), w których żyją ludzie starzy – wspieranie nieformalnych opiekunów osób niesamodzielnych.
9. **Całościowe podejście do potrzeb** poszczególnych osób starszych i koordynacja dostarczanego im wsparcia.
10. **Profesjonalizacja wsparcia** społecznego, rozumiana jako powierzanie go osobom kompetentnym i dobrze przygotowanym.

---

⁴ Badanie ilościowe reprezentatywne dla gmin województwa dolnośląskiego oraz badanie jakościowe w 28 gminach przeprowadzone zostały na zlecenie RPO w 2015 r. przez PBS sp. z o.o.

Najistotniejsze wnioski z badania

1. Wdrażanie w/w zasad jest ze sobą powiązane i zaniedbania w implementacji niektórych z nich oddziałuje negatywnie na całokształt udzielanego wsparcia.
2. Gminy z reguły nie opracowują dokumentów strategicznych w zakresie polityki senioralnej. **Blisko 1/3 gmin nie uwzględnia tej tematyki w jakichkolwiek dokumentach o charakterze strategicznym**, 4% nie posiada w ogóle takich dokumentów.
3. W efekcie usługi realizowane są doraźnie. W gminach **brakuje planowania i dostosowywania oferty do zwiększającej się populacji osób starszych**. Jedynie 40% gmin analizuje sprawozdania instytucji opieki, 76% deklaruje analizę danych statystycznych. Brakuje informacji na temat analiz informacji zbieranych przez pracowników socjalnych oraz długookresowego planowania usług dla odbiorców, których potrzeby będą się zmieniały wraz z wiekiem. W efekcie coraz większa liczba osób może mieć utrudniony dostęp do potrzebnego wsparcia i opieki. **Ponadto w 3/4 gmin respondenci przyznali, że są grupy osób, które mogą mieć utrudniony dostęp do wsparcia środowiskowego dla osób starszych w ich gminie, w tym osoby niesamodzielne ze względu na problemy ruchowe, choroby ołepienne i inne.**
4. Wiele z wymienionych zasad jest intuicyjnie przestrzeganych. Jednak z perspektywy poszanowania godności i niedyskryminacji osób starszych niektóre zasady interpretowane są i wdrażane przez decydentów w sposób nieodpowiedni.
  - a. **Brak rozwoju odpowiednich usług w miejscu zamieszkania może oznaczać brak wyboru** – przymusza osoby potrzebujące wsparcia do przeprowadzki do domu opieki. Tym samym **ograniczone jest prawo osób starszych do decydowania o własnym życiu**, o tym gdzie będą mieszkać.
  - b. Prawo do decydowania o własnym życiu realizuje się również przez możliwość zgłoszenia własnych potrzeb, a także wypowiedzenia się co do pożądanej formy usług oferowanych przez gminy. **Jedynie 17%-19% gmin prowadzi formalne konsultacje dot. potrzeb opiekuńczych i materialnych**, 28% gmin – w zakresie organizacji czasu wolnego. Stąd **obawa, czy decydenci docierają do wszystkich osób starszych lub ich reprezentatywnej grupy i czy słuchają ich głosu.**
  - c. Gminy nie dostrzegają swojej roli w kreowaniu zachęt dla tzw. srebrnej gospodarki, czyli rozwoju przedsiębiorczości w oparciu o zapotrzebowanie na usługi i dobra związane z zaawansowanym wiekiem. **Często osoby starsze i ich opiekunowie nie mają się do kogo zwrócić o wsparcie, nawet w formie odpłatnej.** Przedsiębiorcy postrzegani są jedynie jako lokalni filantropi. Ilustruje to z jednej strony

niewykorzystany potencjał, z drugiej „niewidoczność” osób starszych, ich potrzeb oraz potrzeb ich opiekunów.

- d. **Wszystkie projekty prowadzone w gminie powinny być analizowane pod kątem ich dostępności dla osób starszych.** Oznacza to stawianie pytania, czy osoby starsze będą miały zapewnione warunki umożliwiające udział lub skorzystanie z efektów danego projektu. Jak również pytania o to, w jaki sposób dane przedsięwzięcie może przyczynić się do włączenia osób starszych w życie społeczne gminy. **Decydenci często mylą tę zasadę (*mainstreaming ageing*) z zasadą wielosektorowości lub jej nie przestrzegają. Może to stanowić o wykluczeniu społecznym osób starszych, które ze względu na istniejące bariery, nie będą beneficjentami działań samorządu.** Tym samym są one dyskryminowane.
- e. **Pojęcie dyskryminacji seniorów często jest rozumiane zbyt wąsko.** Decydenci dyskryminację osób starszych rozumieją jedynie jako aktywne, zamierzone wykluczanie osób starszych. Dlatego uznają, że ich działania są od niej wolne. **Bariery w dostępie do efektów działań gminy są miarą dyskryminacji pośredniej,** kiedy pozornie równe dla wszystkich postanowienie, decyzja lub kryterium powoduje, że warunki stają się niekorzystne dla danej osoby ze względu na wiek i związane z nim uwarunkowania, np. trudności w poruszaniu się
- f. Subsydiarność działań gmin jest niewystarczająca. **Niecała połowa gmin dostrzega wagę usprawnienia systemu tak, by wspierał opiekunów osób starszych** np. przez przygotowanie informacji o dostępnym wsparciu i organizację szkoleń. W nielicznych gminach pomoc opiekunom stanowi jeden z celów wizyt pracowników socjalnych.
- g. **Koordinacja działań wspierających, stanowiąca o ich skuteczności, jest wysoce niedoceniana przez decydentów.** 71% gmin nie posiada żadnej komórki koordynującej, niektórzy mylą koordynację z nadzorem. Koordynacja, mająca u podstaw godność osób starszych, jest oparta o analizę potrzeb seniora i jego najbliższych opiekunów. Oznacza to angażowanie różnych podmiotów, w tym instytucji publicznych, organizacji pozarządowych oraz podmiotów prywatnych. Budowanie sieci wsparcia zapewniającej godne życie osoby starszej.
- h. **W większości gmin brak konsekwentnych działań zmierzających do profesjonalizacji osób zawodowo wspierających osoby starsze.** Jako profesjonalizację działań należy rozumieć również usprawnianie całego systemu wsparcia.

Główne zalecenia Rzecznika Praw Obywatelskich dla gmin

Mając na uwadze zwiększającą się liczbę osób starszych i konieczność zapewnienia prawa do godnego życia coraz liczniejszej grupy seniorów

Rzecznik zaleca samorządom gminnym:

1. **Lokalną analizę potrzeb seniorów** – z uwzględnieniem ich płci, niepełnosprawności, pochodzenia etnicznego. Przeprowadzoną **w oparciu o formalne konsultacje** z seniorami uwzględniające różne obszary życia. Diagnoza powinna szczególnie objąć osoby starsze osamotnione i mające trudności z opuszczeniem domu. Ponadto należy wziąć pod uwagę opinie lokalnej rady seniorów, pracowników pomocy społecznej oraz dane statystyczne instytucji funkcjonujących na terenie gminy.
2. **Przeprowadzenie warsztatów** z udziałem osób starszych i ich opiekunów oraz przedstawicieli wszystkich podmiotów istotnych z perspektywy zaspokojenia potrzeb osób starszych **w celu wypracowania ścieżek współpracy oraz kierunków rozwoju polityki senioralnej w gminie.**
3. Na podstawie wyników warsztatów, diagnozy potrzeb i związanych z nią prognoz **przygotowanie strategii senioralnej** z określeniem długofalowych celów rozwoju lokalnej infrastruktury usług. **W strategii powinny zostać ujęte podstawowe wartości i zasady** będące podstawą dla działań pomocowych. W następnej kolejności **opracowanie planów działania**, np. z wykorzystaniem modelu zaproponowanego przez ekspertów współpracujących z RPO.
4. **Wyznaczenie komórki koordynującej całościowe wsparcie dla osób starszych**, obejmujące zarówno kwestie opiekuńcze, jak i organizację czasu wolnego, monitorowanie działań gminy pod względem zagrożenia występowania praktyk dyskryminujących. Komórka ta powinna dbać również o **skuteczne informowanie o dostępnych formach wsparcia.**
5. **Opracowanie ścieżek rozwoju przedsiębiorczości związanej z realizacją usług w miejscu zamieszkania**, tak aby stanowiła racjonalne uzupełnienie oferty samorządu. Należy wliczyć w to łączenie obecnych na rynku lokalnym rozwiązań z możliwościami osób starszych (usługi transportowe, dowóz posiłków etc).
6. **Wspieranie aktywności osób starszych i animowanie działań międzypokoleniowych.**

System wsparcia osób starszych na terenie badanych gmin określany jest przez większość badanych jako dobry, ale wymagający dalszego rozwoju. Niewielu decydentów dostrzega potrzebę odchodzenia od opieki instytucjonalnej na rzecz opieki środowiskowej. Z perspektywy praw człowieka kluczowe jest wzmocnienie opieki środowiskowej.

Skład Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych

Komisja Ekspertów ds. Osób Starszych została powołana Zarządzeniem Rzecznika Praw Obywatelskich Nr 8/2011 z dnia 23 lutego 2011 r. celem wspierania Rzecznika w pełnieniu jego ustawowych zadań. Komisja opracowuje ekspertyzy z zakresu polityki senioralnej państwa, propozycje zmian systemowych, wskazuje ważne kwestie dotyczące osób starszych, naruszające prawa człowieka, w których Rzecznik powinien zająć stanowisko lub podjąć do realizacji. Opracowuje także publikacje dedykowane osobom starszym lub kierowane do organizacji, instytucji zajmujących się wspieraniem tej grupy społecznej.

Skład Komisji w 2016 r. regulowało Zarządzenie Rzecznika Praw Obywatelskich Nr 49/2015 z dnia 30 listopada 2015 r. W pracach Komisji brały udział 33 osoby:

Dr hab. prof. UW Barbara Szatur-Jaworska – współprzewodnicząca Komisji – jest politykiem społecznym i gerontologiem społecznym. Zatrudniona w Instytucie Polityki Społecznej Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. Zainteresowania badawcze: gerontologia społeczna, teoria i metodologia polityki społecznej, służby społeczne, kwestie społeczne.

Barbara Imiołczyk – współprzewodnicząca Komisji – jest dyrektorem Centrum Projektów Społecznych w BRPO. Były samorządowiec, posłanka na Sejm w latach 1993-2001, przewodnicząca Komisji Samorządu Terytorialnego i Polityki Regionalnej w latach 1999-2001. Współtwórczyni i realizatorka wielu programów i projektów na rzecz administracji publicznej i organizacji społecznych. Ekspertka samorządowa, doradczyni i trenerka z zakresu planowania i zarządzania strategicznego oraz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

Anna Chabiera – sekretarz Komisji – ukończyła socjologię w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego, pracuje w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich, w Zespole ds. Równego Traktowania, gdzie koordynuje badania społeczne w zakresie równego traktowania. Specjalizuje się w tematyce dyskryminacji ze względu na wiek.

Prof. dr hab. Barbara Bień – kieruje Kliniką Geriatrii Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku; Pełni funkcje Vice Prezesa ds. Medycznych Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego; Przewodniczącej Zespołu ds. Gerontologii przy Ministrze Zdrowia; Konsultanta Wojewódzkiego w dziedzinie geriatrii w woj. podlaskim; Jest również członkiem International Association for Gerontology and Geriatrics, European Academy for Medicine of Ageing; Autorka 180 publikacji naukowych z dziedziny gerontologii i geriatrii.

Dr hab. Piotr Błędowski – pełni funkcje dyrektora Instytutu Gospodarstwa Społecznego w Szkole Głównej Handlowej oraz kierownika Zakładu Gerontologii Społecznej w Instytucie Pracy i Spraw Socjalnych. Ekonomista, polityk społeczny i gerontolog, autor około 200 publikacji i uczestnik wielu badań empirycznych. W latach 2007-2012 kierował interdyscyplinarnym badaniem pt. Aspekty medyczne, psychologiczne, socjologiczne i ekonomiczne starzenia się ludzi w Polsce (PolSenior). Jest współautorem (razem z B. Szatur-Jaworską i M. Dzięgielewską) pierwszego w Polsce podręcznika z gerontologii społecznej ("Podstawy gerontologii społecznej").

Wiesława Borczyk – jest radcą prawnym, inicjatorką utworzenia i organizatorką Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku oraz jej prezes (od 2007 r.). Organizatorka Stowarzyszenia Sądecki UTW w Nowym Sączu i jej prezes (od 2004 r.). Inicjatorka Forum III Wieku na Forum Ekonomicznym w Krynicy-Zdrój. Posiada wieloletnie doświadczenie w zakresie prawno-organizacyjnych aspektów zakładania oraz funkcjonowania organizacji pozarządowych, a także jednostek sektora publicznego i prywatnego. Ekspert w Komisji ds. Osób Starszych przy Rzeczniku Praw Obywatelskich. Odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi przez Prezydenta RP za działalność na rzecz rozwoju Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Polsce (w 2011 r.).

Dr med. Jarosław Derejczyk – jest geriatrą, gerontologiem, dyrektorem Szpitala Geriatrycznego im. Jana Pawła II w Katowicach. Pełni funkcję konsultanta wojewódzkiego z geriatry, wiceprezesa Kolegium Lekarzy Specjalistów Geriatry w Polsce. Jest również członkiem Zarządu Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego; członkiem Zespołu ds. Gerontologii przy Ministerstwie Zdrowia. Opublikował kilkadziesiąt prac i kilka rozdziałów książkowych z dziedziny gerontologii społecznej i klinicznej.

Dr hab. Waldemar Hoff – jest profesorem Akademii Leona Koźmińskiego. W toku swojej kariery zawodowej był zatrudniony m.in. na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku oraz w Państwowej Agencji Atomistyki, Instytucie Organizacji Zarządzania i Doskonalenia Kadr oraz w StatsPlus. Wykładał prawo europejskie, prawo administracyjne, prawo publiczne gospodarcze, prawoznawstwo, prawo publiczne oraz prawo międzynarodowe. Obecne zainteresowania obejmują ochronę osób starszych, kosmopolityzm prawniczy oraz wojny prawne (lawfare).

Ewa Kamińska – w latach 2007 – 2014 roku Zastępca Prezydenta Miasta Gdańska ds. polityki społecznej. Zajmowała się zarządzaniem usługami publicznymi oraz nadzorowaniem spraw z zakresu edukacji, zdrowia i pomocy społecznej. Ukończyła studia psychologiczne na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Posiada

specjalizację II stopnia w zakresie psychologii klinicznej. Prowadzi specjalistyczne seminaria dla studentów psychologii i pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego. Działała między innymi w Polskim Stowarzyszeniu na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym – Koło w Gdańsku, Zrzeszeniu Organizacji Samopomocowych SUKURS, uczestniczyła w procesie założycielskim Wspólnoty Roboczej Związków Organizacji Socjalnych WRZOS, była współzałożycielką Forum Pomorskich Organizacji Osób Niepełnosprawnych, członkiem Gdańskiej Rady Działalności Pożytku Publicznego oraz Zespołu Monitorującego Wdrożeniowego Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych. Pełniła również funkcję Pełnomocnika Wojewody Pomorskiego ds. Kobiet i Rodziny

Prof. nadzw. dr hab. Ewa Kozdroń – jest pracownikiem naukowo-dydaktycznym i Kierownikiem Katedry Rekreacji na Wydziale Turystyki i Rekreacji w Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Jako specjalista z zakresu kinezygerontoprofilaktyki podejmuje działania na rzecz aktywności prozdrowotnej osób starszych. Jest Prezesem Europejskiego Stowarzyszenia Promocji Aktywności Ruchowej 50+ oraz UTW AWF i Członkiem Zarządu Oddziału Mazowieckiego Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego.

Dagmara Krzezińska – Koordynator Programu Akademia e-seniora. Ekspert w zakresie kampanii medialnych i projektów edukacyjnych odnoszących się do współpracy międzypokoleniowej. Aktywnie uczestniczyła w pracach Grupy roboczej Komisji Ekspertów ds. Kampanii Społecznej.

Ewa Kulisz – Kierownik Projektu Kongres „Obywatel Senior” w Parku Śląskim w Chorzowie obejmujący wszystkie aspekty życia osób starszych. Odpowiedzialna za tematykę senioralną w Parku, koordynuje pracę seniorów-wolontariuszy Parkowej Akademii Wolontariatu przy Fundacji Park Śląski. Koordynatorka projektu Gminy Przyjazne Seniorom tworzącego wytyczne, jak poprawiać jakość życia starszych mieszkańców w ich miejscowościach. Członek zespołu zadaniowego ds. seniorów opracowującego Strategię Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020. Latarnik Polski Cyfrowej – jako wolontariuszka uczy osoby starsze obsługi komputera. Członek Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego.

Magdalena Kuruś – jest prawniczką, ukończyła UMCS w Lublinie (specjalizacja w zakresie prawa unijnego). Zastępczyni dyrektorki Zespołu ds. Równego Traktowania Biura RPO. Koordynowała prace zespołów eksperckich przy RPO V kadencji, m. in. ds. opracowania przepisów ogólnych prawa administracyjnego, reformy systemu ochrony zdrowia, reformy procesu legislacyjnego; w obecnej kadencji jest sekretarzem Komisji Ekspertów do spraw osób starszych.

Joanna Mielczarek – jest dyrektorem ds. Projektów i Promocji Stowarzyszenia „mali bracia Ubogich”. Liderka m.in. Komisji Dialogu Społecznego ds. Osób Starszych i Kombatantów oraz „Forum 50+. Seniorzy XXI wieku!”. Od 2005 roku zainicjowała oraz koordynowała ponad 30 projektów z obszaru seniorskiego: wolontariatu seniorskiego, profesjonalizacji warsztatu pracy wolontariuszy, wsparcia dla samotnych osób starszych, aktywizowania seniorów, kreowania pozytywnego wizerunku osób starszych oraz dialogu międzypokoleniowego.

Dr hab. Barbara Mikołajczyk – jest profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Śląskiego. Pracuje na Wydziale Prawa i Administracji w Katedrze Prawa Międzynarodowego Publicznego i Prawa Europejskiego. Jest członkiem sieci naukowej Odysseus Academic Network, a także Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych przy Rzeczniku Praw Obywatelskich. W 2012 r. została desygnowana jako sędzia ad hoc do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. W latach 1999-2004 była członkiem Rady do Spraw Uchodźców I kadencji. Jest autorką prac z zakresu praw człowieka, prawa migracyjnego oraz humanitarnego.

Jarosław Mojsiejuk – jest prawnikiem, absolwentem Uniwersytetu Warszawskiego, Dyrektorem w „Cyfrowym Polsacie S.A”. Byłym pracownikiem naukowym Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku. W latach 1992-2001 pełnił funkcję dyrektora departamentów i biur w MSW i MSWiA m.in. Departamentu Spraw Obywatelskich i Departamentu Migracji i Uchodźstwa. Autor i współautor projektów ustaw związanych m.in. z ochroną informacji oraz ochroną danych; ekspert i uczestnik prac parlamentarnych m.in. w sprawie projektu ustawy o podpisie elektronicznym.. Obecnie jest członkiem Rady Polskiej Izby Informatyki i Telekomunikacji, członkiem Polskiego Towarzystwa Informatycznego i prezesem Stowarzyszenia Dystrybutorów Programów Telewizyjnych „Sygnał”.

Danuta Parlak – psycholog, absolwentka Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz studiów doktoranckich (Szkoła Nauk Społecznych przy IFIS PAN, Warszawa); doświadczenie pracy wykładowcy akademickiego oraz pracy psychologa z osobami starszymi. Zainteresowania tematyką starzenia się obejmują: poznawcze i społeczne funkcjonowanie osób starszych, w tym przyjmowanie perspektywy i empatia, mowa i komunikacja ludzi starszych, zjawisko ageizmu i dyskryminacji osób starszych. Publikacje w monografiach naukowych oraz czasopismach ”Gerontologia polska”, „Praca socjalna”, „tematy”.

dr hab. Jolanta Perek-Białas – absolwentka (magister – 1996 oraz doktorat – 2001) Szkoły Głównej Handlowej. Obecnie pracuje w Instytucie Statystyki i Demografii oraz od 2001 pracuje także w Instytucie Socjologii UJ prowadząc zajęcia z metodologii badań społecznych, statystycznej analizy danych zastanych oraz doboru próby. Koordynowała

projekty międzynarodowe dotyczące aktywnego starzenia, aktywizacji osób starszych, godzenia pracy i opieki nad osobami starszymi (w ramach 5, 6 oraz 7 Programu Ramowego UE oraz fundacji Volkswagena). Wspiera też działania Centrum Ewaluacji i Analizy Polityk Publicznych UJ m.in. realizując w 2014 roku projekt dot. jakości życia osób starszych.

ks. dr Norbert Pikuła – Wykładowca na uczelniach wyższych: Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Wydział Lekarski, od 2012 r.; Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Wydział Nauk Społecznych, od 2012 r.; Krakowska Akademia Frycza Modrzewskiego, Wydział Nauk o Bezpieczeństwie, od 2012 r. Profesor nadzwyczajny Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Wydział Pedagogiczny i Kierownik Katedry Pracy Socjalnej od 2012 r. W latach 2010-2011 r. – Studia Podyplomowe w Medycznym Centrum Kształcenia Podyplomowego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, kierunek – Geriatria i opieka długoterminowa.

Jolanta Piotrowska – była burmistrz Giżycka (w latach 2002 -2014). Dziennikarka, założycielka i redaktor naczelny jednej z pierwszych gazet lokalnych – „Gazeta Giżycka”. Członkini Kobiecego Forum Samorządowego. Do obszarów zainteresowania zalicza sprawy społeczne w tym problemy osób starszych, niesamodzielnymi i zagrożonych wykluczeniem społecznym. W trakcie sprawowania funkcji burmistrza była inicjatorką wielu projektów na rzecz poprawy sytuacji osób starszych.

Krystyna Rawska – jest absolwentką Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Ukończyła studia podyplomowe: w zakresie prawa i administracji; działania banków uniwersalnych; zarządzania opieką zdrowotną. Pełniła funkcję radnej w Świętochłowicach, była Prezydentem miasta Świętochłowice, członkiem Zarządu Związku Miast Polskich. Pracuje jako radca prawny w PUP w Opolu. Jest Prezesem UTW w Świętochłowicach.

dr Magdalena Rosochacka-Gmitrzak – socjolożka, kierownik Podyplomowych Studiów Edukacji Niezależnej na Wydziale Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji UW. Główne działania naukowe, w tym dydaktyczne, obejmują dyscypliny socjologii starości i starzenia się – zwłaszcza problemy szeroko rozumianej aktywności seniorów, socjologii rodziny oraz pracy socjalnej. Ekspertka związana z Wspólnotą Roboczą Związków Organizacji Socjalnych (m.in. projekt „Aktywny senior – najlepszy rzecznik swoich społeczności”), ISP (m.in. projekt „Wyzwania demograficzne. Budowanie zintegrowanego systemu wsparcia i aktywizacji ludzi starszych i ich rodzin”). Z BRPO współpracowała przy redakcji raportu RPO „Dialog międzypokoleniowy. Między ideą a praktyką”.

prof. Barbara Rysz-Kowalczyk – Kierownik Zakładu Polityki Społecznej w Środowisku Lokalnym w Instytucie Polityki Społecznej UW. W 2014 r. aktywnie

prowadziła grupę roboczą Komisji ds. Złotej Księgi Dobrych Praktyk. Projekt finalizowany w 2015 r.

Tomasz Schimanek – jest politykiem społecznym, ekspertem, trenerem, doradcą organizacji pozarządowych, samorządów i administracji rządowej w zakresie współpracy w realizacji programów społecznych, także w obszarze rynku pracy. Od 6 lat zajmuje się programami aktywizacji zawodowej osób 50+. Autor i współautor wielu artykułów i publikacji poświęconych tej tematyce, m.in. „Unia Europejska dla seniorów”, „Rynek pracy a osoby bezrobotne 50+ - bariery i szanse”, „Aktywizacja zawodowa osób 50+ i zarządzanie wiekiem”.

Grażyna Staniszevska – była posłanką na Sejm RP X, I, II i III kadencji, senatorem V kadencji, w latach 2004 - 2009 posłanką do Parlamentu Europejskiego. Obecnie zasiada w radzie miasta Bielsko-Biała. Pełni funkcję prezes Towarzystwa Przyjaciół Bielska-Białej i Podbeskidzia. Zainicjowała ogólnopolski programu informatyzacji szkół w 1997 r., przewodniczy Radzie Fundacji Polski Portal Edukacyjny „Interklasa”. Jest założycielką Beskidzkiego Towarzystwa Cyklistów, orędowniczką budowy Wiślanej Trasy Rowerowej oraz inicjatorką cyklu Beskidzkich Rodzinnych Rajdów Rowerowych. W roku 2011 odznaczona Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Wyróżniona także Odznaką Zasłużonej dla Województwa Bielskiego oraz medalem „Za wytrwałość” podziemnej Solidarności Małopolski (w 1988 r.).

Małgorzata Stanowska – wiceprezydentka AIUTA (Międzynarodowe Stowarzyszenie Uniwersytetów Trzeciego Wieku); dyrektorka Lubelskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Inicjatorka i koordynatorka wielu projektów międzynarodowych w obszarze kształcenia ustawicznego w programach Grundtvig, Socrates, Erasmus+ oraz RITA. Przewodnicząca społecznej Rady Seniorów Miasta Lublin w latach 2011-2016. Wykładowca i redaktorka publikacji z zakresu edukacji i aktywizacji osób starszych.

Hanna Szczeblewska – ukończyła Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Wieloletni działacz organizacji pozarządowych, trenerka, koordynator projektów, doradca organizacji pozarządowych i samorządów terytorialnych w obszarze rozwoju lokalnego oraz zakładania i funkcjonowania organizacji pozarządowych. Odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi od Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej za działalność w organizacjach pozarządowych.

Dr n. med. Katarzyna Szczerbińska – geriatra, Kierownik Katedry Epidemiologii i Medycyny Zapobiegawczej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Jest autorem ponad 100 publikacji naukowych i ponad 30 popularyzujących zagadnienia z zakresu gerontologii, geriatry i opieki długoterminowej; wiele z nich dotyczy zapewnienia jakości opieki nad osobami w starszym wieku. Członek Zespołu do spraw Gerontologii przy Ministerstwie Zdrowia. We współpracy z dr Jarosławem Derejczykiem

przygotowała ankietę dotyczącą jakości usług medycznych w Domach Pomocy Społecznej, stanowiącej jeden z elementów wizytacji Krajowego Mechanizmu Prewencji zrealizowanych w 2014 r. Opracowanie wyników ankiety a także kontynuacja badania jakości opieki medycznej w DPS-ach, będzie stanowić część szerszego projektu Komisji Ekspertów dotyczącego jakości opieki długoterminowej, zaplanowanego na 2015 r.

Beata Tokarz-Kamińska – jest absolwentką Instytutu Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego i Podyplomowego Studium Ewaluacji Programów Finansowanych przez Unię Europejską na UW. Autorka programów społecznych i publikacji dotyczących aktywizacji osób starszych, współpracy międzypokoleniowej i przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na wiek. W latach 2002-2008 prowadziła programy w Akademii Rozwoju Filantropii (m.in. „Atlas Złotego Wieku”, „Łączymy pokolenia”, „STOP dyskryminacji ze względu na wiek”, „Same Plusy. Wolontariat 50+”). Od 2008 r. koordynuje w Towarzystwie Inicjatyw Twórczych „e” ogólnopolski program dotacyjny „Seniorzy w akcji”, nastawiony na wsparcie liderów 55+ i rozwijanie lokalnych projektów międzypokoleniowych. Członkini Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych przy RPO.

Dr hab. Gertruda Uścińska – jest profesorem Uniwersytetu Warszawskiego, ekspertem z zakresu prawa zabezpieczenia społecznego, prawa UE. Ekspert i kierownik w projektach europejskich dotyczących koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego. Autor licznych publikacji w tym zakresie oraz analiz wyroków sądów polskich i Trybunału Sprawiedliwości UE. Arbiter w Sądzie Polubownym przy KNF, I kadencja. SeminaRIA i konferencje dla sędziów sądów w zakresie prawa zabezpieczenia społecznego.

Dr Maria Zralek – jest profesorem Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu, gdzie pełni funkcję Dziekana Wydziału Nauk Humanistycznych. Prowadzi badania w zakresie polityki społecznej. Dorobek naukowy to 8 pozycji zwartych (4 współredakcje), ponad 90 artykułów opublikowanych w kraju i zagranicą. Jest autorką wielu ekspertyz m.in. dla RPO, RRL i ROPS w Katowicach, konsultantem Strategii Rozwoju Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii „Silesia” do 2025 r. Członek Zespołu Redakcyjnego „Problemy polityki społecznej. Studia i dyskusje.” Przewodnicząca O/Katowickiego Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego.

Dorota Bieniasz – jest absolwentką Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego i podyplomowego Studium Integracji Europejskiej prowadzonego przez Ecole National d'Administration i Urząd Komitetu Integracji Europejskiej. Przez cały okres kariery zawodowej (Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej – Departament Ubezpieczeń Społecznych, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich – Zespół Prawa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego) zajmuje się prawem ubezpieczeń

społecznych, zarówno krajowym, jak i międzynarodowym. Autorka licznych publikacji z tej dziedziny.

Magdalena Kuruś – jest prawniczką, ukończyła UMCS w Lublinie (specjalizacja w zakresie prawa unijnego). Zastępczyni dyrektorki Zespołu ds. Równego Traktowania Biura RPO. Koordynowała prace zespołów eksperckich przy RPO V kadencji, m.in. ds. opracowania przepisów ogólnych prawa administracyjnego, reformy systemu ochrony zdrowia, reformy procesu legislacyjnego; w obecnej kadencji jest sekretarzem Komisji Ekspertów do spraw osób starszych.

Ewa Tułodziecka-Czapska – jest pracowniczką Zespołu Centrum Projektów Społecznych, z długoletnim stażem pracy w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich. Posiada duże doświadczenie w zakresie organizacji wydarzeń, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób starszych.